

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗИНА**

Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан соціологічного факультету

Олена МУРАДЯН

«31» серпня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Інформаційні війни в Інтернет-просторі»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський) рівень вищої освіти

галузь знань 5 Соціальні та поведінкові науки

спеціальність 054 Соціологія

освітня програма Цифровий соціум

спеціалізація _____

вид дисципліни вибіркова

факультет соціологічний

2023/2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна

« 28 » червня 2023 року, протокол № 6

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Рущенко І. П. - доктор соціологічних наук, професор кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій соціологічного факультету.

Протокол від « 02 » червня 2022 року № 15

Завідувач кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій

Ірина СОЛДАТЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Гарант освітньої програми

Лариса ХИЖНЯК

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна

Протокол від « 26 » червня 2023 року № 9

Голова науково-методичної комісії

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Інформаційні війни в інтернет-просторі» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів другого рівня вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальності 054 «Соціологія» за освітньою програмою «Цифровий соціум».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни є формування у студентів уявлення щодо сутності, форм, методів та технологій ведення інформаційних війн, використання для цілей інформаційних війн інтернет-простору, а також прищеплення студентам основ критичного мислення для спротиву інформаційним інтервенціям.

1.2. Основними **завданнями** вивчення дисципліни є:

- Розкрити сутність інформаційних війн, причини й цілі їх ведення як в історичній ретроспективі, так і в умовах сучасного інформаційного суспільства.
- Проаналізувати ефекти й роль нових медіа як інструменту ведення інформаційних війн.
- Розкрити сутність пропаганди та еволюцію її форм від епохи релігійних війн до політичних та гібридних війн сучасності, у т.ч. специфіку сучасної російської пропаганди проти України.
- Дослідити особливості індивідуальної й масової свідомості так званої «цифрової людини», уразливі точки свідомості епохи Інтернету, що стають об'єктами інформаційних інтервенцій.
- Розглянути природу гібридних та конвенціональних війн та місце в їх структурі інформаційних інтервенцій.
- Визначити місце, функцію, наслідки інформаційних інтервенцій в межах повномасштабної агресії РФ проти України.
- Проаналізувати конскієнтальний аспект інформаційних війн як боротьбу смислів, цінностей, світоглядів на перетині сучасних цивілізацій.
- Розкрити зміст технології Big Date, практику платного тролінгу, вірусмейкерства й інших інтернет-технологій, що використовують центри ведення інформаційних війн.

- Дослідити шляхи протидії інформаційним інтервенціям, у т.ч. з'ясувати методи розвитку індивідуального критичного мислення й формування інформаційного імунітету особистості.

1.3. Кількість кредитів – 6

1.4. Загальна кількість годин – 180

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
16 год.	6
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	8
Лабораторні заняття	
0 год.	
Самостійна робота	
132 год.	166
Індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Заплановані результати навчання.

Перелік предметних компетентностей здобувача вищої освіти:

Загальні компетентності:

ЗК03. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК04. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК06. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Фахові компетентності:

СК01. Здатність аналізувати соціальні явища і процеси.

СК02. Здатність виявляти, діагностувати та інтерпретувати соціальні проблеми українського суспільства та світової спільноти.

СК04. Здатність збирати та аналізувати емпіричні дані з використанням сучасних методів соціологічних досліджень.

СК06. Здатність дотримуватися у своїй діяльності норм професійної етики соціолога та керуватися загальнолюдськими цінностями.

СК07. Здатність розробляти та оцінювати соціальні проєкти і програми.

СК08. Здатність співпрацювати з європейськими та євроатлантичними інституціями.

Програмні результати навчання:

ПР01. Аналізувати соціальні явища і процеси, використовуючи емпіричні дані та сучасні концепції і теорії соціології.

ПР02. Здійснювати діагностику та інтерпретацію соціальних проблем українського суспільства та світової спільноти, причини їхнього виникнення та наслідки.

ПР03. Розробляти і реалізовувати соціальні та міждисциплінарні проєкти з урахуванням соціальних, економічних, правових, екологічних та інших аспектів суспільного життя.

ПР04. Застосовувати наукові знання, соціологічні та статистичні методи, цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення для розв'язування складних задач соціології та суміжних галузей знань.

ПР05. Здійснювати пошук, аналізувати та оцінювати необхідну інформацію в науковій літературі, банках даних та інших джерелах.

ПР08. Зрозуміло і недвозначно доносити знання, власні висновки та аргументацію з питань соціології та суміжних галузей знань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПР09. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері соціології, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1.

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ Й ЛЮДИНА У ЦИФРОВОМУ СОЦІУМІ

Тема 1. Інформаційні війни в історичному контексті: від традиційного до інформаційного суспільств.

Актуальність проблеми інформаційних війн на тлі гібридних війн та нових інструментів психологічного впливу. Загальна характеристику курсу «Інформаційні війни в інтернет-просторі». Наукові дослідження й дослідники в галузі інформаційного протиборства. Базові категорії курсу: інформація, інформаційний простір, інформаційне суспільство, інформаційні впливи. Поняття інформаційної війни, інформаційної інтервенції, інформаційно-

психологічної спецоперації. Суб'єкти й об'єкти інформаційних війн. Інформаційна війна як боротьба за розум, свідомість, світогляд й громадську думку. Типологія інформаційних війн: за змістом, формою, медіа-ресурсами. Релігійні інформаційні війни в традиційному суспільстві й епоху раннього модерну. Ідеологічна боротьба у ХХ ст. на тлі основних ідеологій епохи пізнього модерну. Націоналізм й інформаційна боротьба в епоху розпаду імперій. Політичні та електоральні інформаційні війни в демократичних суспільствах. Зіткнення цивілізацій в епоху цифрових медіа й інформаційні війни сучасності. Типологія цілей інформаційної війни.

Тема 2. Медіа й інформаційні війни.

Суб'єкти Інформаційних війн експлуатують медіа. Властивості медіа як провідників інформаційного контенту. Загальна характеристика медіа, що використовуються у інформаційних війнах. Маніпулятивний потенціал старих медіа. Впливи медіа на громадську думку й індивіда. Основні методи й технології маніпулювання свідомістю під впливом медіа. Теорія стереотипів Волтера Ліпмана. Семантичні маніпуляції в медіа. «Семантичний утопізм» Оруелла. Теорія стигматизації Ірвіна Гофмана, і як це «працює» в медійних пропагандистських кампаніях. Технології інформаційних повідомлень: ілюзія об'єктивності й маніпулювання по суті. Маніпулятивний потенціал нових медіа. Розширення інформаційного простору за рахунок інтернет-простору. Технічний прогрес й втрата суверенності інформаційних просторів націй-держав. Інформаційні інтервенції в режимі реального часу. Ефект мультимедійності. Нові методи маніпулювання через занурення сучасної людини у віртуальний простір. Кібер-мобілізація за участі нових медіа й соціальних мереж. Використання соціальних мереж на прикладі російсько-української війни.

Тема 3. Інформаційна війна у формі пропаганди.

Сутність і види пропаганди. Пропаганда як нав'язливе розповсюдження ідей, контенту, настроїв інформаційними каналами. Пропаганда як форма інформаційної війни в епоху старих медіа. Військова пропаганда на прикладах інформаційної боротьби впродовж глобальних війн ХХ ст. – Першої, Другої світових війн й Холодної війни. Використання пропагандистського плакату, листівок, газет, радіо й телетрансляцій. Основні завдання пропагандистських кампаній. Прийоми й технології «промивання мізків» пропагандистськими засобами. Принципи пропаганди, за Й. Геббельсом. Чому не відбувся «кінець історії» й не зникла назавжди пропаганда? Пропагандисти опановують віртуальний простір й використовують інтернет-ресурси. Феномен російської

пропаганди. Основні прийоми ведення пропагандистських кампаній радянського і сучасного російського зразків. Роль російської пропаганди у підготовці громадян РФ до повномасштабної війни проти України.

Тема 4. «Цифрова людина» як об'єкт інформаційної інтервенції.

Явище «цифрової людини». Сучасна людина, що живе у цифровому соціумі, стає більш відкритою для інформаційних інтервенцій. Інтернет-адикція як масове й прогресуюче явище. Чи перетворюється людина в інтернет-просторі на «овоч»? Тенденції масової й індивідуальної свідомості в інформаційному суспільстві. Ефект перенасичення інформацією. Кліпове сприйняття інформаційних повідомлень й маніпулювання заголовками. Інформаційна поляризація, ефект «бульбашок» і нові можливості для маніпуляторів. Теорія симулякрів Жана Бодрієра й констатація розриву поміж свідомістю та реальним світом. Епоха пост правди та фейк-н'юз. Феномен конспірології й популярність конспірологічних теорій в масовій свідомості. Використання спецслужбами, пропагандистами, н'юз-мейкерами властивостей «цифрової людини».

Розділ 2.

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Тема 5. Інформаційні інтервенції у структурі гібридних й конвенціональних війн: досвід інформаційної боротьби на прикладі сучасної російсько-української війни.

Поняття гібридної й конвенціональної війн. Гібридна війна як війна четвертого покоління. Основні не збройні напрями війн четвертого покоління. Роль пропаганди й інформаційних інтервенцій у підготовці та ведення сучасних війн. Інформаційно-психологічні операції: планування й здійснення. Казус белі як інформаційна спецоперація. Основні ярлики й стереотипи, що використовуються в інформаційній війні Російської Федерації проти України. Тактика масового залякування населення з використанням пропаганди, фейк-н'юз, наочної агітації. Маніпулювання інформацією в репортажах з місця події. Замовчування або спотворення фактів. Інформаційний супровід військово-цивільних операцій на території противника. Використання фейкових новин, т. зв. «вкидів» як приклади інформаційних інтервенцій. Інформаційна атака на центри прийняття військово-політичних рішень. Інформаційний супровід терористичних дій.

Тема 6. Консцієнтальна інформаційна війна.

Піраміда інформаційної війни або рівні інформаційного протиборства: поточний пропагандистський дискурс, тривалі інформаційні кампанії, боротьба довкола базових цінностей, сенсів, світоглядних контентів. Сутність консцієнтальної (когнітивної) інформаційної війни. Руйнування інформаційно-соціальної радянської системи в епоху Перебудови під впливом консцієнтальних інформаційних потоків. Теорія м'якої сили Джозефа Ная. «Культурний фронт» гібридної війни як демонстрація системних переваг. «Історичний фронт» консцієнтальної війни як основа для усвідомлення ідентичності. «Релігійний фронт» й інформаційні впливи на віруючих. Цивілізаційний дискурс та його наслідки для геополітичного вибору. Концепт «руського мира» як знаряддя консцієнтальної війни проти України та руйнація російської міфології під впливом реальності воєнних дій РФ проти України.

Тема 7. Технології інформаційних війн у інтернет-просторі: методологія й практика Big Data, «управління» конфліктами, платний тролінг, вірусмейкерство, кібер-війни.

Інтернет-простір як сфера ведення інформаційних війн. Соціальні мережі, акаунти користувачів й нові інформаційні ризики. Програми збору даних щодо користувачів Інтернету. Технологія Big Data та її використання у політичних й гібридних війнах. Досвід виборчих перегонів у США 2016 та 2020 рр. в аспекті використання нових інформаційних технологій в інтернет-просторі. Розпалювання внутрішніх громадянських конфліктів з використанням інтернет-технологій. Платний тролінг в соціальних мережах, на сайтах: цілі й методи. Феномен ольгінських тролей. Масове використання платних тролів як інструмент інформаційної війни. Вірусмейкерство як мистецтво розповсюдження цільового контенту в мережах.

Тема 8. Критичне мислення й активний спротив психологічним операціям противника.

Як перемогти в інформаційній війні? Контрпропаганда й боротьба на полі інформаційної війни. Принципи, форми, методи контрпропаганди. Державний рівень інформаційного протистояння в умовах гібридної війни: створення інституцій для боротьби з дезінформацією. Громадянський і волонтерський спротив інформаційним диверсіям в Інтернеті. Журналістські ініціативи, практика фактчекінгу. Сутність критичного мислення й способи його формування у сучасної людини. Як розпізнати фейк? Сутність й правила інформаційної гігієни.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього о	у тому числі					усього о	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1. Інформаційні війни й людина у цифровому соціумі												
Тема 1. Інформаційні війни в історичному контексті: від традиційного до інформаційного суспільств.	22	2	4			16	22	0,5	1			18,5
Тема 2. Медіа й інформаційні війни.	22	2	4			16	22	1	1			20
Тема 3. Інформаційна війна у формі пропаганди.	22	2	4			16	22	1	1			20
Тема 4. «Цифрова людина» як об'єкт інформаційної інтервенції.	24	2	4			18	24	0,5	1			22,5
Разом за розділом 1	90	8	16			66	90	3	4			83
Модуль 2. Сучасні інформаційні війни з використанням цифрових технологій												
Тема 5. Інформаційні інтервенції у структурі гібридних війн: досвід інформаційної боротьби впродовж сучасної російсько-української війни.	22	2	4			16	22	1	1			20
Тема 6.	22	2	4			16	22	0,5	1			22,5

Консцієнтальна інформаційна війна.												
Тема 7. Технології інформаційних війн у інтернет-просторі: методологія й практика Big Date, «управління» конфліктами, платний тролінг, вірусмейкерство.	22	2	4			16	22	1	1			20
Тема 8. Критичне мислення й активний спротив психологічним операціям противника.	24	2	4			18	24	0,5	1			22,5
Разом за розділом 2	90	8	1 6			66	90	3	4			83
Усього годин	180	1 6	3 2			132	180	6	8			166

4. Теми практичних занять

4.1 Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		Дена форма	Заочна форма
1.	Інформаційні війни: сутність, структурні характеристики типи.	4	1
2.	Роль медіа у розгортанні інформаційної війни.	4	1
3.	Пропаганда як знаряддя інформаційної війни.	4	1
4.	Індивідуальна й масова свідомості у цифровому соціумі.	4	1
5.	Досвід інформаційних інтервенцій в сучасних гібридних війнах.	4	1

6.	Концієнтальні війни.	4	1
7.	Технології ведення інформаційних війн в Інтернеті.	4	1
8.	Методи інформаційного спротиву.	4	1
	Разом	32	8

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість	годин	
			Дена форма	Заочна форма
1	Підготовка до семінару за темою №1	16	16	16
2	Підготовка до семінару за темою №2	16	16	16
3	Підготовка до семінару за темою №3	15	15	15
4	Підготовка до семінару за темою №4	15	15	15
5	Підготовка до семінару за темою №5	15	15	15
6	Підготовка до семінару за темою №6	15	15	15
7	Підготовка до семінару за темою №7	15	15	15
8	Підготовка до семінару за темою №8	15	15	15
9	Написання контрольної роботи			24
10	Підготовка до залікового тесту (залік) (Т 1-8)	10		20
	Разом	132		166

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено

7. Методи навчання

В процесі викладання курсу використовуються:

Пояснювально-ілюстративний метод за умов демонстрації на екрані слайдів, візуалізації навчального матеріалу.

Репродуктивний метод, якщо вивчаються законодавчі акти, стандарти журналістської діяльності, класифікаційні схеми.

Метод проблемного викладення, якщо викладач моделює проблемну ситуацію та організує її обговорення й пошук істини через дискусію.

Частково - пошуковий, або евристичний метод: викладач стимулює самостійний пошук відповідей на проблемні питання шляхом звернення до нормативних актів, посібників, розрахункового матеріалу.

Застосовуються наступні форми навчання:

Лекції – викладення теоретичного матеріалу лектором згідно навчальної програми і розподілу годин поміж темами. Використовуються різні інтерактивні форми активізації аудиторії та відеопрезентації вербальної інформації. Лектор має власний конспект, що відображає основний зміст теми, студенти занотують нову інформацію у власні конспекти.

Практичні заняття – проводяться у формі семінарських занять або практикуму. Для семінарських занять студенти опрацьовують лекційний матеріал, готують виступи з використанням навчальної і наукової літератури, виступають з рефератами та есе. Лектор оцінює активність студентів впродовж семінару за прийнятою шкалою оцінок в балах. Практикум передбачає виконання у присутності викладача самостійного завдання, розв’язання задачі або написання есе та обговорення обраних алгоритмів та отриманих результатів. Практична робота оцінюється викладачем. Семінарські заняття і практикуми можуть бути побудовані у формі ділової гри або дискусії.

Написання реферату – вид самостійної роботи, що виконується студентом поза аудиторними годинами. Студент вільно обирає тематику з числа тем, які пропонуються планами семінарських занять, або узгоджує з викладачем ініціативну тематику. Наступним кроком студент здійснює бібліографічний пошук, використовуючи бібліотечні фонди або інтернет-ресурси. Також складає план реферату або ставить питання, на які треба отримати аргументовану відповідь. Опанувавши джерела за темою (не менше трьох), студент реферує зміст наукових джерел таким чином, аби розкрити зміст питань або дати відповідь на поставлені питання. Обсяг реферату – до 10 стандартних сторінок, набраних на комп’ютері або написаних власноруч. Реферат оформлюється згідно існуючому в університеті стандарту. Реферат зачитується або його основний зміст доповідається у вільній формі на семінарському занятті, і студент отримує оцінку від викладача.

Методи навчання в умовах карантинних обмежень або в умовах воєнного часу – заняття проводяться частково (лекції) або повністю в режимі он-лайн. Студенти попередньо запрошуються до реєстрації у класрум, заняття відбуваються на платформі Google Meet. Комунікація викладач - студент здійснюється завдяки сервісам класруму, за потреби спілкування ведеться за допомоги інших ресурсів Інтернет.

8. Методи контролю

Поточний контроль проводиться за результатами роботи студентів на семінарських заняттях, методом оцінювання контрольних робіт, шляхом оцінювання рефератів, індивідуальних завдань, ведення конспектів лекцій.

Контроль на семінарських заняттях – оцінювання виступів студентів, відповідей на питання поставлені викладачем, оцінювання внеску окремих студентів у групову роботу, наприклад, активність в діловій грі.

Контрольна робота – вид поточного контролю знань студентів, який має на меті виявити рівень знань студентів та практичні навички, що отримані за пройденим матеріалом. Дата проведення контрольної роботи доводиться до студентів і призначається по завершенню вивчення одного або кількох змістових модулів. Питання або практичні завдання готує викладач, що веде практичні заняття, вони узгоджуються з лекційними питаннями і тематикою семінарських занять. Завдання можуть передбачати творчу роботу, відповідь на проблемне питання тощо. Контрольна робота на денному відділенні виконується у письмовій формі в присутності викладача, оцінюється за прийнятною шкалою і оцінка може використовувати викладачем для підрахунку кумулятивного балу за підсумками вивчення дисципліни. Контрольна робота на заочному відділенні є обов'язковою умовою отримання заліку, студент самостійно обирає тему зі списку, який надає викладач, виконує роботу в межах годин на самостійну підготовку і висилає текст, належно оформлений і вичитаний, для перевірки та оцінювання викладачу.

Перевірка лекційного конспекту – проводиться в рамках практичного заняття, присутність на лекції і ведення конспекту може оцінюватися в балах та враховуватися у кумулятивній оцінці.

Індивідуальні завдання, реферати, есе – оцінюються викладачем або за результатами доповіді на практичному занятті або окремо за наданим текстом.

Підсумковий контроль здійснюється шляхом складання іспиту (письмово або усно) за питаннями екзаменаційних білетів. Оцінка у балах, що отримана за іспит, додається до суми балів, отриманих за поточну роботу.

Екзамен – письмова відповідь на питання, що містяться в екзаменаційному білеті. Питання екзаменаційних білетів можуть доводитися до студентів заздалегідь. Екзаменаційні білети готує лектор, вони затверджуються на засіданні кафедри і підписуються завідувачем кафедри. Екзаменатора призначає завідувач кафедри. Він має оцінити якість відповіді студента за прийнятною шкалою академічних оцінок.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота									Разом	Залік. тест	Сум а	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	Контрольна робота				
40									20	60	40	100

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

Критерії оцінювання контрольної роботи:

Високий рівень 16-20 балів	Виконання студентом завдання характеризується своєчасністю виконаної роботи; повним, глибоким та змістовним розв'язанням поставлених завдань.
Середній рівень 10-15 бали	Виконання студентом завдання характеризується повним, глибоким та змістовним розв'язанням поставлених завдань. Але робота несвоєчасно подана на перевірку та/ або в роботі відсутній творчий підхід до вирішення завдань.
Низький рівень 5-9 бали	Виконання студентом завдання характеризується недостатньо повним, поверхневим та незмістовним розв'язанням поставлених завдань. .
Незадовільний рівень 0-4 балів	Виконання студентом завдання характеризується відсутністю вирішених поставлених завдань.

Критерії оцінювання залікового тестового завдання:

Високий рівень	35 - 40 балів
Середній рівень	28 - 34 бали
Низький рівень	20 - 27 бали
Незадовільний рівень	0-19 балів

Шкала оцінювання

	Оцінка
--	--------

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70 – 89	добре	
50 – 69	задовільно	
1– 49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна

1. Головаха, Є. (2022). Як перемогти РФ в інформаційній війні: основні напрями і принципи контрпропаганди. В: *Є. Головаха, С. Макеєв (ред.), Українське суспільство в умовах війни* (сс. 261–263). Київ: Інститут соціології НАН України.
2. Золотухін Д. Ю. (2018) #Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014 – 2018/Д. Ю. Золотухін. – К. – 384 с.
3. Кулеба Дм. (2022) Війна за реальність. Як перемагати у світі фейків, правд і спільнот. К. Книголав. 384 с. URL: https://bookinstitute.ua/files/attach_files/id911648.pdf
4. Курбан О. В. (2016). Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі [Текст]: навчальний посібник / В.Курбан. – Київ: ВІКНУ. – 286 с.
5. Мороз О. (2020). Нація овочів? Як інформація змінює мислення і поведінку українців. – К.: Yakaboo Publishing. – 288 с.
6. Почепцов Г. (2018). Пропаганда 2.0. – Харків: Фоліо. – 796 с.
7. Почепцов Г. (2016). Сучасні інформаційні війни. Видання 3-тє. – К. Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». – 504 с.
8. Російський спрут у дії. Кейс «Україна». На основі досліджень експертної групи під егідою Центру глобалістики «Стратегія ХХІ» за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження». – К.: МФ «Відродження», 2021. – 104 с.
9. Рущенко І.П. (2020). Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». – 436 с.

Допоміжна

1. Барішполець, О. Т. Брехня в інформаційному просторі та міжособовій комунікації [Електронний ресурс] : монографія / О. Т. Барішполець ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та

- політичної психології. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 648 с. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/mono/maketBarishpolets.pdf>.
2. Війна за свідомість: російські міфи про Україну та її минуле / В.А. Брехуненко; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; наук. ред. Т. Пархоменко. - Київ : 2017. – 279 с.
  3. Гетьманчук М. Інформаційна сфера – ключовий фактор гібридної агресії Росії проти України / Микола Гетьманчук, Зоряна Зазуляк // Гуманітарні візії. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. – Том 5. – № 1.
  4. Гібридна війна і журналістика: навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Жадька. – Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. – 356 с.
  5. Гібридна війна Росії: виклик і загроза для Європи. URL: http://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf.
  6. Гойман О. О. Маніпулювання масовою свідомістю в умовах сучасної гібридної війни // Грані. № 1 (117) січень 2015. – С. 50-56.
  7. Гріньова А. Критичне мислення — поради з розвитку. URL: <https://happymonday.ua/jak-rozvynuty-krytychne-myslennja>
  8. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Людина в інформаційному суспільстві: деякі штрихи до усвідомлення проблеми. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7963/1/Danilyn_Dzeban_71-73.pdf
  9. Данильян , О. , & Дзьобань , О. (2022). Інформаційна війна у медіапросторі сучасного суспільства. "Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 3(54). <https://doi.org/10.21564/2663-5704.54.265589>
  10. Драгомирецький Б. Україно-російська кібервійна: невидимий фронт. URL:– <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/02/22/7172439/>
  11. Жаровська І., Ортинська Н. (2020). Інформаційна війна як сучасне глобалізаційне явище. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія: “Юридичні науки”. Том. 7. № 2. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/sep/22118/10.pdf>
  12. Історія інформаційно-психологічного протистояння : підруч. / [Я.М.Жарков, Л.Ф.Компанцева, В.В.Остроухов В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк, Є.Д.Скулиш] ; за заг. ред. д.ю.н., проф., засл. юриста України Є.Д.Скулиша. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.
  13. Качинський А. (2022) Структурна модель організації забезпечення інформаційної та інформаційно-психологічної безпеки. URL - <https://cpd.gov.ua/articles/структурна-модель-організації-забез/>

14. Коваль З. Динаміка світової управлінської реакції на кіберзагрози: уроки для України – Науковий вісник «Демократичне врядування» – 2014. – Вип. 14.
15. Кіслов Д. В. Сучасні медіа та інформаційні війни: [монографія] / Д. В. Кіслов; Київ. міжнар. ун-т, Ін-т журналістики. – 2-ге вид. – К.: МП Леся, 2013. – 239 с.
16. Курбан О. В. Медіавіруси та їх використання як інформаційної зброї // «Наукові записки (Українська академія друкарства)» – 2016, № 1.
17. Курбан О.В. Теорія інформаційної війни: базові основи, методологія та понятійний апарат // Scientific Journal «ScienceRise» №11/1(16)2015.
18. Лазоренко О. А. Інформаційний складник гібридної війни Російської Федерації проти України: тенденції розвитку // Стратегічні пріоритети. –К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. – Т. 36.
19. Лапутіна Ю. Сміслова війна РФ проти України: інструменти, засоби, досвід протидії // Боротьба за людей в умовах гібридної війни: матеріали другого Харківського безпекового форуму (м. Харків, 29-30 листопада 2019) / за ред. проф. І. П. Руценка. – С. 19-25.
20. Малик Я. Інформаційна війна і Україна. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk15/fail/Malyk.pdf
21. Мелекесцев, К. І. (2022). Про трактування інформаційної війни: від технічно-кібернетичної до історико-психологічної парадигми. Південний архів (історичні науки), (38), 62–67. <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2022-38-8>
22. Михайличенко А. Контрпропаганда в українських ЗМІ, реалії сьогодення. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/a_mykhailichenko_counter-propaganda_in_the_ukrainian_media_the_reality_of_today.pdf
23. Михальчишин Ю. Війна за свідомість: суть та форми URL: <https://azov.org.ua/viina-za-svidomist-sut-ta-formy/>
24. О'Ніл К. Big Date. Зброя математичного знищення. Як великі дані збільшують нерівність і загрожують демократії – К.: Форс Україна, 2020. – 336 с.
25. Павлов Д. М. Специфіка здійснення контрпропагандистських політичних технологій. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/403492.pdf>
26. Павлов Д. Політична пропаганда як засіб здобуття, утримання та реалізації влади. URL: <http://zpv.knu.ua/index.php/pb/article/view/15>
27. Панченко О. А. Інформаційна безпека держави як складник розвитку суспільних відносин // Публічне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. Випуск 17. 2020. – С. 135-139.

28. Пасечник С. Становлення та розвиток особистості в умовах інформаційної війни. Доступно: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/6595>
29. Патлашинська І. (2022). Сучасна російсько-українська інформаційна війна. Регіональні студії. № 28.
30. Померанцев П. Це не пропаганда. Подорож на війну проти реальності. – К.: Yakaboo Publishing, 2020. – 288 с.
31. Почепцов Г.Г. Контроль над розумом. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 350 с.
32. Почепцов Г.Г. Сучасні інформаційні війни. – Вид. 3-тє. – К. Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – 504 с.
33. Почепцов Г. Г. Сенси і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах / Георгій Почепцов. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – 316 с.
34. Ревізія історії. Російська історична пропаганда та Україна. – Київ: К.І.С., 2019. – 99 с.
35. Рущенко І.П., Зубар Н.В. Війна інформації // Оборонний вісник. – 2017. – №8. – С.4-9.
36. Рущенко І. П. Пропаганда й контрпропаганда у цифровому суспільстві: інституціоналізація 2.0? // Соціологічний журнал, випуск 25, 2021 р.
37. Рущенко І.П. Ідеологія рашизму : монографія / І. П. Рущенко. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. – 276 с.
<http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/18175>
38. Сенченко О. Структури, засоби і моделі застосування консцієнтальної зброї в системі соціальних комунікацій // Вісник Книжкової палати. 2014. № 7.
39. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / За заг. ред. В. П. Горбуліна. – К.: НІСД, 2017. – 496 с. Доступно: <https://svitova-gibridna-viynaukrainskiy-front.pdf>
40. Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна. – К.: ФОП Стебеляк, 2014. – 384 с.
41. Сопілко І.Г. (2022). Інформаційна війна проти України та правові засоби протидії. Юридичний вісник 3 (64).
42. Теплицький І.О., Семеріков С.О. Інформаційне суспільство: гуманістичний аспект. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32310579.pdf>
43. Указ Президента України про Доктрину інформаційної безпеки України. – http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=113319&
44. Федорків М. Як Росія загрожує всьому світу кібервійнами. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/08/yak-rosiya-zagrozhuye-vsomu-svitu-kibervijnamy/>
45. Федотенко, К. (2023). «Інформаційна війна» та «інформаційний фронт»: наукове осмислення понять. "Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого". Серія:

- Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 3(58).
<https://doi.org/10.21564/2663-5704.58.285787>
46. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві.
 URL: <https://uaforeignaffairs.com/uk/category/pravo/>
47. Шпилик С. Інформаційна війна, пропаганда та пр: такі схожі й такі різні... // Галицький економічний вісник, № 4 (47) 2014. – С. 178 – 188.
48. Як відрізнити справжні новини від брехні, маніпуляцій і напівправди. Інструкція. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/85998/Jak_vidriznaty_spravzhni_novynu_vid_brehni_manipulacij.
49. Bailin S., Battersby M. (2010) Reason in the Balance: An Inquiry Approach to Critical Thinking. Whitby : McGraw-Hill Ryerson.
50. Johnson R. H., Hamby B. A. (2015) Meta-Level Approach to the Problem of Defining ‘Critical Thinking’. Argumentation. Vol. 29.
51. Darczewska Jolanta. Active measures as the Russian hybrid aggression in a retrospect. Chosen aspects // Internal security review 18/18. – С. 244-265.
52. Lakoff G. The political. A cognitive scientist’s guide to your brain and its politics. – New York, 2006.
53. Libicki M., Conquest in cyberspace. National security and information warfare, Cambridge, 2007, 207 p.
54. Rosenstiel, Tom and A. Mitchell (eds). (2003). *Thinking Clearly: Cases in Journalistic Decision-Making*. New York: Columbia University Press
55. Young P., Jesser P. The media and the military. From the Crimea to Desert Strike. – Houdmils etc., 1997.
56. Kuchmii, O., & Frolova, O. (2023). The Use of Social Media as a Tool of Modern Hybrid Warfare. Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI, 93-104. <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2023.si.093>

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Центр протидії дезінформації при РНБО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cpd.gov.ua>. Офіційний сайт нещодавно утвореної державної інституції, поточне завдання якої – розвінчувати фейки російської пропаганди в умовах широкомасштабної агресії й існування інформаційного фронту протиборства держав.

FAKE OFF [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fakeoff.org/uk>. – Мова: українська. Сайт журналістських розслідувань, основне завдання якого допомогти будь-якій людині спробувати знайти правду, розібратися в потоці

подій, що відбуваються, розібрати спірні новини, з'ясувати справжнє підґрунтя історичних подій, навчитися шукати і знаходити істину, доводити правдивість своїх тверджень.

Stopfake.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stopfake.org>. – Мова: російська. Сайт для перевірки фактів. Головна мета – верифікація (перевірка істинності, встановлення вірогідності) інформації, посилення медіаграмотності аудиторії і боротьба за чітке розмежування між журналістикою фактів і пропагандою.

Детектор медіа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://detector.media>. – Мова: українська. Інтернет-видання «Детектор медіа» – watchdog (вартувий) українських ЗМІ.

Медіакритика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mediakrytyka.info>. – Мова: українська. Наукові та науково-популярні статті з проблем масової комунікації та мас-медій.

Медіапсихологія і медіаосвіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mediaosvita.org.ua>. – Мова: українська. Дослідження соціально-психологічних аспектів масової комунікації та організації медіаосвіти молоді, формування у неї психологічної стійкості до соціально шкідливої інформації, готовності до ефективної взаємодії з інформаційним простором.

Телекритика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua>. – Мова: українська. Критика телепродукту, оцінка якості телепрограм, теленовин і ток-шоу; висвітлення подій медіаринку, рейтингів телеперегляду; огляди, аналітика процесів на телеканалах, у друкованих та електронних ЗМІ, а також у навколomedійній сфері, законодавство і право в медіагалузі України та світу, права журналістів, розвиток регіональних медіа.

УНІАН. Інформаційна війна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/tag/informatsiyna-viyna>

Успішні інформаційно-просвітницькі проєкти

- **StopFake.org** – це проєкт, створений в Україні для викриття фейкових новин, які розповсюджувалися від самого початку російської агресії. Цей проєкт надає корисні рекомендації про те, як розпізнати фейки, навчає людей бути більш критичними до інформації, яку вони отримують. За роки існування даний проєкт зарекомендував себе як дуже ефективний інструмент боротьби з антиукраїнською пропагандою.
- **EUvsDisinfo** – проєкт, що фінансується Європейською комісією та спрямований на виявлення й викриття дезінформації та пропаганди з боку країн, які намагаються втручатися у справи ЄС. Цей проєкт

пропонує фактичні дані та аналіз, щоб допомогти людям відрізнити дезінформацію від правди.

- **The Syrian Archive** – проект, який має на меті збереження відео- та фотоматеріалів, що дозволяють досліджувати злочини проти людяності, які відбуваються в Сирії. Цей проект надає докази воєнних злочинів, причому докази збираються з різних джерел, включаючи соціальні мережі.
- **FactCheck.org** – проект, який був створений у США для того, щоб перевіряти факти, які стали предметом дискусій та дезінформації під час політичних кампаній.
- **NewsGuard** – цей проект також був створений у США з метою допомоги користувачам Інтернету розрізнити довірені новинні джерела від тих, що розповсюджують фейки. Команда проекту використовує велику кількість джерел і методів оцінки новинних сайтів, включаючи аналіз їх редакційної політики, факт-чекінг, оцінку степеню бізнесової незалежності та інші фактори. Результати оцінки публікуються на сайті проекту та у вигляді спеціальних розширень для браузерів.

Додаток до робочої програми навчальної дисципліни «Інформаційні війни в Інтернет-просторі»
(назва дисципліни)

Дію робочої програми продовжено: на 2023/2024 н. р.

Заступник декана соціологічного факультету з навчальної роботи

_____ В'ячеслав НІКУЛІН
(підпис) (прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 2023 р.

Голова науково-методичної комісії соціологічного факультету

_____ Юлія СОРОКА
(підпис) (прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 2023 р.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Інформаційні війни в Інтернет-просторі»

ВСТУП

Семінарські заняття з дисципліни «Інформаційні війни в інтернет-просторі» слугують закріпленню теоретичних знань шляхом обговорення питань, винесених на семінар. Студенти мають продемонструвати теоретичні знання й практичні навички шляхом відповідей на поставлені питання, приймаючи участь у дискусії, презентуючи власні реферати та творчі завдання. Загальний обсяг семінарських занять 16 академічних годин.

Модуль 1.

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ Й ЛЮДИНА У ЦИФРОВОМУ СОЦІУМІ

Тема 1.1

(4 год./ 1 год.)

Інформаційні війни: сутність, структурні характеристики, типи.

Основні питання:

1. Актуальність тематики інформаційної війни для українського суспільства.
2. Базові категорії курсу: інформація, інформаційний простір, інформаційне суспільство, інформаційні впливи, інформаційні інтервенції.
3. Поняття «інформаційної війна» і «інформаційно-психологічна спецоперація».
4. Інформаційні війни в історичній ретроспективі.
5. Причини й сфери розгортання інформаційних війн в сучасному світі.
6. Структура інформаційної війни: суб'єкти, об'єкти, канали інформаційних впливів, інструменти, ресурси, цілі.
7. Інтернет-ресурси як засіб інтенсифікації інформаційних інтервенцій.

Теми рефератів:

1. З історії інформаційних війн: релігійні й ідеологічні війни.

2. Роль медіа в інформаційних війнах.
3. Політичні й електоральні інформаційні війни в демократичних країнах.
4. Теорія зіткнення цивілізацій С. Гантінгтона й вектори сучасних інформаційних війн.

Питання для перевірки знань та цільових виступів:

- Кому належить термін «інформаційна війна»?
- Чи є різниця поміж поняттями інформаційної й психологічної війн?
- Дайте визначення поняттю інформаційної інтервенції.
- Хто може виступати у ролі суб'єкта інформаційної війни?
- В яких суспільних сферах можуть розгортатися інформаційні війни?
- Наведіть приклади інформаційних війн у минулому.
- Чому відбулося загострення інформаційних війн після не тривалого «спокою» у 1990-і рр.?

Література:

1. Курбан О.В. Теорія інформаційної війни: базові основи, методологія та понятійний апарат // Scientific Journal «ScienceRise» №11/1(16)2015.
2. Курбан О.В. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі [Текст]: навчальний посібник / В.Курбан. – Київ: ВІКНУ, 2016. – 286 с.
3. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Видання 3-тє. – К. Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – 504 с.
4. Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна. – К.:ФОП Стебеляк, 2014. – 384 с.
5. Шпилик С. Інформаційна війна, пропаганда та пр: такі схожі й такі різні... // Галицький економічний вісник, № 4 (47) 2014. – С. 178 – 188.

Тема 1.2

Роль медіа у розгортанні інформаційної війни.

(4 год./1 год.)

Основні питання:

1. Основні види медіа, які використовуються в інформаційних війнах.

2. Властивості медіа як провідників інформаційного контенту.
3. Механізми залучення медіа до інформаційних війн в демократичних і не вільних країнах світу.
4. Теорії, які пояснюють механізми впливу медіа на реципієнта.
5. Маніпулятивний потенціал старих і нових медіа: від «холодних» до «гарячих» медіа.
6. Основні прийоми маніпулювання свідомістю з використанням фото і телебачення.
7. Технічний прогрес й втрата суверенності інформаційних просторів націй-держав.
8. Нові методи маніпулювання через занурення сучасної людини у віртуальний простір.

Реферати:

1. Теорія стереотипів Волтера Ліпмана.
2. Теорія стигматизації Ірвіна Гофмана.
3. Технології інформаційних повідомлень в межах інформаційної війни: ілюзія об'єктивності й маніпулювання по суті.
4. Дилема свободи слова й потреби у захисті національного медіа-простору в умовах інформаційних війн.
5. Кібер-мобілізація за участі нових медіа й соціальних мереж.

Питання для самоперевірки й дискусійні питання:

- Що таке маніпуляція засобами мас-медіа?
- Які медіа використовувалися для ведення інформаційних війн у різні історичні епохи?
- Які медіа відносяться до так званих «нових медіа»?
- Яким чином феномени стереотипізації свідомості й стигматизації використовуються для ведення інформаційних війн.
- Чому інтернет-революція докорінно змінила інформаційний простір?
- Наведіть приклади семантичних маніпуляцій.

- Що таке медіа віруси і яка їх роль у інформаційних війнах у інтернет-просторі?
- Які події передували «журналістській революції» 2004 р.?
- Яким чином нові медіа були причетні до початку Євромайдану у 2013 р.?

Література:

1. Young P., Jesser P. The media and the military. From the Crimea to Desert Strike. – Houdmils etc., 1997.
2. Бернерс-Лі Т. Заснування Павутини: З чого починалася і до чого прийде Всесвітня мережа / Перекл. з англ. А. Іщенко. — К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. — 207 с.
3. Гібридна війна і журналістика: навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Жадька. – Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. – 356 с.
4. Журналістська революція 2004. Події, люди, дискусії. Упоряд.: Наталя Лигачова, Леся Ганжа. — К.: «Вістка», 2005. – 284 с.
5. Курбан О. В. Медіавіруси та їх використання як інформаційної зброї // «Наукові записки (Українська академія друкарства)» – 2016, № 1.
6. Як відрізнити справжні новини від брехні, маніпуляцій і напівправди. Інструкція. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/85998/Jak_vidriznaty_spravzhni_novynu_vid_brehni_manipulacij.

Тема 1.3

Пропаганда як знаряддя інформаційної війни.

(4 год./2 год)

Основні питання:

1. Сутність і види пропаганди.
2. Пропаганда як форма інформаційної війни в епоху старих медіа й світових війн.
3. Основні напрями, прийоми і види воєнної пропаганди.

4. Роль пропаганди в тоталітарних суспільствах на прикладах нацистської Німеччини і колишнього СРСР.
5. Холодна війна й ідеологічна боротьба за людину після Другої світової війни.
6. Відродження пропаганди в епоху нових медіа: причини й технологічна база.
7. Феномен російської пропаганди і методи ведення інформаційних операцій проти України.

Реферати:

1. Релігійні й ідеологічні пропагандистські інформаційні війни.
2. Методи ведення пропаганди в епоху світових війн (XX століття).
3. Принципи пропаганди, за Й. Геббельсом, та їх практичне використання в інформаційних інтервенціях.
4. Технології й методи, якими озброєна сучасна російська пропаганда.

Питання для самоперевірки й дискусійні питання:

- Дайте визначення пропаганди в контексті інформаційних війн.
- Кого можна вважати засновниками теорії пропаганди?
- Чи може пропаганда використовуватися у гуманних і не воєнних цілях?
- Назвіть основні види пропаганди.
- Що таке «біла», «сіра», «чорна» пропаганда?
- Які нові можливості отримують пропагандистські центри в епоху масової діджиталізації?
- В чому помилився Френсіс Фукуяма, який на початку 1990-х років виступив з теорією «кінця історії» й завершення ідеологічних конфліктів?
- Назвіть основні прийоми «бойової пропаганди», які були на озброєнні радянської пропаганди й використовуються російською пропагандою сьогодні.
- Які небезпеки чатують на інтернет-користувачів у зв'язку з поширенням пропаганди на цю сферу?
- Чому російське політичне керівництво фінансує створення власного Інтернету, як це пов'язано з пропагандою?

Література:

1. Баришполец, О. Т. Брехня в інформаційному просторі та міжособовій комунікації [Електронний ресурс] : монографія / О. Т. Баришполец ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 648 с. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/mono/maketBarishpolets.pdf>.
2. Павлов Д. Політична пропаганда як засіб здобуття, утримання та реалізації влади. URL: <http://zpv.knu.ua/index.php/pb/article/view/15>
3. Почепцов Г. Пропаганда 2.0. – Харків: Фоліо, 2018. – 796 с.
4. Рущенко І. П. Пропаганда й контрпропаганда у цифровому суспільстві: інституціоналізація 2.0? // Соціологічний журнал, випуск 25, 2021 р.
5. Рущенко І.П. Ідеологія рашизму : монографія / І. П. Рущенко. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. – 276 с.

Тема 1.4.

Індивідуальна й масова свідомості у цифровому соціумі.

(4 год./2 год.)

Основні питання:

1. Явище «цифрової людини» або особистість у інформаційному суспільстві.
2. Теоретичне пояснення інтенсифікації зовнішніх впливів на свідомість людини.
3. Інтернет-адикція як масове й прогресуюче явище: індивідуальні й соціальні наслідки.
4. Ефект перенасичення інформацією: кліпове сприйняття інформації, утворення інформаційних «бульбашок» тощо.
5. Епоха пост правди та фейк-н'юз: чому людина стає заручницею інформаційних інтервенцій?
6. Структура інформаційних інтервенцій в епоху Інтернету.

Теми рефератів:

1. Проблема приватності в епоху діджиталізації.
2. Теорія симулякрів Жана Бодрієра.

3. Конспірологія та її використання спецслужбами в інформаційних війнах.
4. Анонімність в інтернет-просторі та пов'язані з нею проблеми.
5. Чому і як створюються фейки?

Питання для перевірки знань та цільових виступів:

- Які нові властивості й можливості отримує людина в епоху масової діджиталізації?
- Чому слова «пост правда» і «фейк» стають топовими у 2016 році?
- Що означає термін «симулякр»?
- Яким чином маніпулятори можуть впливати на масову свідомість в епоху Інтернету?
- Що є предметом віртуальної психології?

Література:

1. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Міщенко В.Б. Інформаційне суспільство: управління, право, технології, безпека. – Навчальний посібник. – Київ: ННПСК КНУВС, 2009. – 60 с.
2. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Людина в інформаційному суспільстві: деякі штрихи до усвідомлення проблеми. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7963/1/Danilyn_Dzeban_71-73.pdf
3. Мороз О. Нація овочів? Як інформація змінює мислення і поведінку українців. – К.: Yakaboo Publishing, 2020. – 288 с.
4. Панченко О. А. Інформаційна безпека держави як складник розвитку суспільних відносин // Публічне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. Випуск 17. 2020. – С. 135-139.
5. Пасечник С. Становлення та розвиток особистості в умовах інформаційної війни. Доступно: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/6595>
6. Померанцев П. Це не пропаганда. Подорож на війну проти реальності. – К.: Yakaboo Publishing, 2020. – 288 с.

7. Почепцов Г.Г. Контроль над разумом. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 350 с.
8. Теплицький І.О., Семеріков С.О. Інформаційне суспільство: гуманістичний аспект. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32310579.pdf>
9. Указ Президента України про Доктрину інформаційної безпеки України. – http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=113319&
10. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві.
URL:<https://uaforeignaffairs.com/uk/category/pravo/>

Модуль 2.

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Тема 2.1.

Досвід інформаційних інтервенцій в сучасних гібридних війнах.

(4 год./1 год.)

Основні питання:

1. Гібридна війна як війна четвертого покоління: основні ознаки, стратегічні й тактичні особливості.
2. Місце і роль інформаційних операцій в структурі гібридних війн.
3. Симетричні і асиметричні тактики із застосуванням інформаційно-психологічних спецоперацій.
4. Інформаційні методи ведення російсько-української гібридної війни: пропаганда й контрпропаганда 2.0.
5. Використання інтернет-мереж й мобільного зв'язку в умовах бойових дій.
6. Тактика інформаційного удару по центрах прийняття рішень.

Теми рефератів:

1. Інституційна відповідь країн НАТО на дезінформацію, що поширюють російські джерела.
2. Пропаганда ісламського фундаменталізму й терористичні атаки на країни Заходу.
3. Доктрина гібридної війни Путіна – Герасимова.
4. Російська пропаганда на службі гібридної війни.

Питання для перевірки знань та цільових виступів:

- Назвіть характерні риси війн чотирьох поколінь.
- Що таке асиметрична відповідь в структурі гібридної війни?
- Що таке контрпропаганда і хто її здійснює?
- Яким чином використовуються нові медіа для занурення противника у стан паніки?
- Між якими цивілізаційними центрами ведуться інформаційні війни в сучасному світі?
- Чи можуть здійснювати інформаційний спротив цивільні кола?

Література:

1. Jolanta Darczewska. Active measures as the Russian hybrid aggression in a retrospect. Chosen aspects // Internal securItY revIew 18/18. – С. 244-265.
2. Гетьманчук М. Інформаційна сфера – ключовий фактор гібридної агресії Росії проти України / Микола Гетьманчук, Зоряна Зазуляк // Гуманітарні візії. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. – Том 5. – № 1.
3. Гібридна війна Росії: виклик і загроза для Європи. URL: http://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf.
4. Горбулін В.П., Додонов О.Г., Ланде Д.В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. – К.: Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
5. Золотухін Д. Ю. #Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014 – 2018/Д. Ю. Золотухін. – К., 2018. – 384 с.

6. Малик Я. Інформаційна війна і Україна. URL:
http://www.lvivacademy.com/vidavniststvo_1/visnyk15/fail/Malyk.pdf
7. Почепцов Г.Г. Сучасні інформаційні війни. – Вид. 3-тє. – К. Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – 504 с.
8. Російський спрут у дії. Кейс «Україна». На основі досліджень експертної групи під егідою Центру глобалістики «Стратегія ХХІ» за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження». – К.: МФ «Відродження», 2021. – 104 с.
9. Рущенко І.П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія. – Х.: ФОП Павленко О.Г., 2015 – 268 с.
10. Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна. – К.:ФОП Стебеляк, 2014. – 384 с.

Тема 2.2

Консцієнтальні війни.

(4 год./ 1 год.)

Основні питання:

1. «Піраміда» інформаційної війни і місце консцієнтальних війн в її структурі.
2. Теорія і практика «м'якої сили» у стратегії інформаційних війн.
3. Інформаційні інтервенції й руйнування комуністичної системи наприкінці ХХ ст.
4. Ціннісно-світоглядні системи в контексті консцієнтальних війн.
5. Основні постулати консцієнтальної війни Росії проти України й контрпропагандистський дискурс з використанням інтернет-мережі.
6. Ідеологема «русского мира» як знаряддя консцієнтальної війни Росії на пострадянському просторі.

Реферати:

1. Теорія м'якої сили Дж. Ная.
2. Теорія фреймів Дж. Лакоффа.

3. Політика гласності як фактор руйнації радянської системи.
4. Доктрина «русского мира» як ідеологічна зброя Кремля.
5. Історичний фронт гібридної війни Росії проти України.
6. Релігійно-конфесійне питання у консцієнтальній війні України з Росією.

Питання для перевірки знань та цільових виступів:

- Чому теоретики консцієнтальної війни вважають, що перемогу можна отримати ще до першого пострілу?
- Як уявляють механізм консцієнтального впливу на супротивна російські ідеологи війни?
- Чи є справедливим твердження російських пропагандистів, що наприкінці Холодної війни Радянський Союз програв війну смислів?
- Яке значення має отримання статусу помісної церкви українським православ'ям у консцієнтальній війні з Росією?
- Що хочуть підкреслити росіяни, коли ставлять в Москві пам'ятники українським діячам, у т.ч. великому князеві Володимирі?
- Чи можна вважати інформаційну кампанію «кримнаш», розв'язану російською пропагандою, прикладом консцієнтальної війни?
- Які цінності вважають своїми духовними основами Росія і Україна?

Література:

1. Lakoff G. The political. A cognitive scientist's guide to your brain and its politics. – New York, 2006.
2. Війна за свідомість: російські міфи про Україну та її минуле / В.А. Брехуненко; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; наук. ред. Т. Пархоменко - Київ : 2017. – 279 с.
3. Гойман О. О. Маніпулювання масовою свідомістю в умовах сучасної гібридної війни // Грані. № 1 (117) січень 2015. – С. 50-56.
4. Задерейко О. В. Суверенітет держави в епоху консцієнтальних війн <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10864/Zadereiko%20O%20V.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

5. Михальчишин Ю. Війна за свідомість: суть та форми URL: <https://azov.org.ua/viina-za-svidomist-sut-ta-formy/>
6. Рущенко І. П. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. – 436 с.
7. Рущенко І.П. Ідеологія рашизму : монографія / І. П. Рущенко. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. – 276 с.
8. Рущенко І.П., Зубар Н.В. Війна інформації // Оборонний вісник. – 2017. – №8. – С.4-9.
9. Сенченко О. Структури, засоби і моделі застосування конспієнтальної зброї в системі соціальних комунікацій // Вісник Книжкової палати. 2014. № 7.

Тема 2.3.

Технології інформаційних війн у інтернет-просторі: методологія й практика Big Date, «управління» конфліктами, платний тролінг, вірусмейкерство, кібер-війни.

(4 год./2 год.)

Основні питання:

1. Інтернет й інформаційні ризики.
2. Технологія Big Date та її використання у політичних й гібридних війнах.
3. Злонавмисне «управління» конфліктами як різновид військово-цивільних операцій гібридних війн.
4. Платний тролінг і феномен «ольгінських тролів».
5. Підривна робота в мережах: вірусмейкерство.
6. Цілі, методи, наслідки кібер-атак.

Теми рефератів:

1. З історії діяльності ООО «Интернет исследования» (ольгінські тролі).
2. Технологія Big Date і її використання в інформаційних інтервенціях.

3. Технології втручання у виборчі кампанії з використанням інтернет-простору.
4. Хакерські дії в інтересах спецслужб і держав.

Питання для перевірки знань та цільових виступів:

- Чим може бути небезпечним інтернет-простір для різних категорій людей?
- З якою метою збираються дані про людину, яка себе «засвічує» в інтернет-просторі?
- Що таке платний тролінг?
- Які основні цілі і напрями організованого тролінгу в соціальних мережах?
- Для чого спецслужби держав розпалюють громадянські конфлікти в інших країнах?
- Які об'єкти і з якою метою атакують хакери?

Література:

1. Libicki M., Conquest in cyberspace. National security and information warfare, Cambridge, 2007, 207 p.
2. Драгомирецький Б. Україно-російська кібервійна: невидимий фронт. URL:– <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/02/22/7172439/>
3. Кібервійна по-українськи: досвід бойових дій на Донбасі допомагає США у створенні власних кіберпідрозділів. URL: https://defence-ua.com/army_and_war/kibervijna_po_ukrajinski_dosvid_bojovih_dij_na_don_basi_dopomagaje_ssha_u_stvorenni_vlasnih_kiberpidrozdiliv-3791.html
4. Кібервійна: партизани України проти військ Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28434850.html>
5. Коваль З. Динаміка світової управлінської реакції на кіберзагрози: уроки для України – Науковий вісник «Демократичне врядування» – 2014. – Вип. 14.
6. Курбан О. В. Медіавіруси та їх використання як інформаційної зброї // «Наукові записки (Українська академія друкарства)» – 2016, № 1.

7. Лазоренко О. А. Інформаційний складник гібридної війни Російської Федерації проти України: тенденції розвитку // Стратегічні пріоритети. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. – Т. 36.
8. Мороз О. Нація овочів? Як інформація змінює мислення і поведінку українців. – К.: Yakaboo Publishing, 2020. – 288 с.
9. О'Ніл К. Big Data. Зброя математичного знищення. Як великі дані збільшують нерівність і загрожують демократії – К.: Форс Україна, 2020. – 336 с.
10. Федорків М. Як Росія загрожує всьому світу кібервійнами. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/08/yak-rosiya-zagrozhuye-vsomu-svitu-kibervijnamy/>

Тема 2.4.

Методи інформаційного спротиву.

(4 год./2 год.)

1. Контрпропаганда й боротьба на полі інформаційної війни. Принципи, форми, методи контрпропаганди.
2. Державний рівень інформаційного протистояння в умовах гібридної війни: юридичні рішення, впровадження медіа грамотності, інституціоналізація контрпропаганди.
3. Громадянський і волонтерський спротив інформаційним диверсіям в Інтернеті (з досвіду боротьби з російською дезінформацією).
4. Метод факт-чекінгу й внесок журналістської спільноти в інформаційне протиборство.
5. Методологія антифейку.
6. Розвиток критичного мислення, інфо-імунітет й інфо-гігієна.

Реферати:

1. Контрпропаганда як явище, інституція, діяльність.
2. Методи боротьби з дезінформацією.
3. Як зробити своє мислення критичним?

4. Юридична боротьба з ворожими ідеологіями та їх проявами в українському суспільстві.

Питання для перевірки знань та цільових виступів:

- Які основні завдання ставляться перед контрпропагандою?
- Чому важливо дізнатися правду про джерела й походження тої або іншої інформації?
- За яких умов держава має право обмежувати свободу слова або закривати медіа установи?
- Що означає словосполучення факт-чекінг?
- В чому полягає ідея інформаційної гігієни?

Література:

1. Bailin S., Battersby M. (2010) Reason in the Balance: An Inquiry Approach to Critical Thinking. Whitby : McGraw-Hill Ryerson.
2. Johnson R. H., Hamby B. A. (2015) Meta-Level Approach to the Problem of Defining ‘Critical Thinking’. Argumentation. Vol. 29.
3. Rosenstiel, Tom and A. Mitchell (eds). (2003). *Thinking Clearly: Cases in Journalistic Decision-Making*. New York: Columbia University Press
4. Грінцова А. Критичне мислення — поради з розвитку URL: <https://happymonday.ua/jak-rozvynuty-krytychne-myslennja>
5. Костенко, Н. В., Іванов, В. Ф. Досвід контент-аналізу: Моделі та практики [Електронний ресурс] : монографія / Н. В. Костенко, В. Ф. Іванов. – К.: Центр вільної преси, – 2003. – 200 с. – Режим доступу: <http://i-soc.com.ua/files/k/kostenko.pdf>.
6. Лапутіна Ю. Смысловая война РФ против Украины: инструменты, засоби, досвід протидії // Боротьба за людей в умовах гібридної війни: матеріали другого Харківського без пекового форуму (м. Харків, 29-30 листопада 2019) / за ред. проф. І. П. Руценка. – С. 19-25.
7. Михайличенко А. Контрпропаганда в українських ЗМІ, реалії сьогодення. URL:

- https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/a_mykhailichenko_counte_r-propaganda_in_the_ukrainian_media_the_reality_of_today.pdf
8. Павлов Д. М. Специфіка здійснення контрпропагандистських політичних технологій
<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/403492.pdf>
  9. Почепцов Г.Г. Сучасні інформаційні війни. – Вид. 3-тє. – К. Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – 504 с.
  10. Ре-візія історії. Російська історична пропаганда та Україна. – Київ: К.І.С., 2019. – 99 с.
  11. Солодка, Л. І. Логіка. Методи логічного аналізу тексту [Електронний ресурс] : навчальний посібник / Л. І. Солодка. – Черкаси : Брама-Україна, 2011. – 68 с. – Режим доступу: URL: http://eprints.cdu.edu.ua/245/1/Солодка_Л._І._Логіка,_методи_логіч._аналізу.pdf.
  12. Як відрізнити справжні новини від брехні, маніпуляцій і напівправди. Інструкція. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/85998/Jak_vidriznaty_spravzhni_novyny_vid_brehni_manipulacij.

3.ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання №1. **Вербальні маніпуляції як складова інформаційної війни.**

Ціль: продемонструвати важливість лексики інформаційних повідомлень й можливості маніпуляції свідомістю шляхом підміни понять.

Використовуємо Глосарій, підготовлений апаратом РНБО України.

Він містить правильні і не правильні вживання слів та словосполучень в контексті інформаційної війни, яка ведеться проти України.

«Не правильні вживання» мають певну пропагандистську мету, вони використовуються російською пропагандою і пропагандистськими центрами тимчасово окупованих територій.

Оберіть кілька позицій з таблиці Глосарію.

Поясніть:

- В чому полягає розбіжність «не правильного» і «правильного» вживання понять?
- Яка пропагандистська мета закладена у «не правильну» лексику?
- Яким чином можна використовувати знання щодо «не правильних» термінів для ідентифікації фейків, пропаганди, спрямованих проти України?
- Чи варто підказувати близьким який оборот є правильним (або виправляти їх лексику)?

Завдання № 2. **Плакат, фото-жаби в інтернеті як засіб маніпуляції та пропаганди.**

Плакатний живопис, сатира з використанням візуалізації, графіки був одним з перших засобів маніпулювання й ведення інформаційних війн.

Мета практичної роботи: навчитися аналізувати пропагандистські візуальні матеріали і розвивати критичне мислення.

Алгоритм:

Оберіть за допомоги Інтернет-ресурсів два (або більше) плакати з епохи різних війн або сучасні фото-жаби (пропагандистські листівки, графічні зображення, полстери тощо), які використовувалися у пропагандистських кампаніях. Пошук можна вести за наступними рубриками:

- Плакати Першої світової війни.
- Нацистські, фашистські комуністичні зразки візуальної пропаганди.
- Плакати й карикатури епохи Холодної війни.
- Наочна бізнесова реклама.
- Сатиричний живопис в сучасну епоху.
- Фото-жаби, комп'ютерний живопис і використання Інтернету в структурі політичної пропаганди в цифрову епоху.

Проаналізуйте знайдені зображення за такими напрямками:

- Змість того, що зобразив автор.
- Чому це пропаганда?
- Хто може стояти за ідеєю плакату і проти кого він спрямований.
- В чому має полягати ефект пропаганди за задумом авторів?
- Які інформаційні канали мали бути використані, аби зробити пропаганду масовою?
- Чи досягали поставленої мети ці пропагандистські прийоми?

Завдання № 3. **Фейки гібридної війни та інфодемії (фейки COVID-19).**

В структурі інформаційної війни проти України було використано низку прийомів дезінформації. Треба розуміти хто і для чого це робить.

В світі обговорюється явище інфодемії. Паралельно з пандемією поширюється велика кількість чуток, пропагандистських матеріалів, фейків, вже не кажучи про доброякісну медичну й санітарну інформацію.

Алгоритм:

- Знайдіть і опишіть певний фейк, що набув розголосу під час війни та інфодемії.
- Як технологічно поширюються фейки?
- Хто може стояти за дезінформацією, з якою метою це робиться?
- В чому причина інтенсивного розповсюдження фейкових новин?

- Які категорії населення в першу чергу стають жертвами дезінформації?
- Чи варто вести боротьбу з фейками і які методи можна використовувати?

Приклади фейк-н'юз, які можна покласти в основу:

- Чутки про «поїзди дружби» й скорий приїзд «правого сектору» на весні 2014 р.
- Історія з МН-17.
- Звірства добробатів та ЗСУ.
- Крах України, країна, що замерзає і от-от перестане існувати тощо.
- Історія про чипування під час щеплення від ковіду.
- Не ефективність західних вакцин.

Можна також використати видання: Золотухін Д. Ю. #Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014 – 2018/Д. Ю. Золотухін. – К., 2018. – 384 с.

Завдання № 4. **Інтернет-меми як інструмент інформаційних війн.** Знайдіть та опишіть 3-5 інтернет-мемів, які використовувалися в російсько-українській війні різними сторонами конфлікту.

Завдання № 5. **«Злочинні війни» в інтернет-просторі.**

Злочинність в Інтернеті можна розглядати як «внутрішню тиху війну», коли злочинці полюють за гаманцями, майном своїх жертв, використовуючи різноманітні прийоми шахрайства або безпосередньо викрадання коштів з рахунків фізичних та юридичних осіб. Є також види насильницьких злочинів, які здійснюються за допомоги інтернет-комунікацій. У зв'язку з цим явищем поширилася нова специфічна термінологія. Завдання полягає в тому, щоб опанувати деякі поняття і скласти відповідний тезаурус.

	Терміни	Значення
1	Фішинг	
2	Вішинг	
3	Кардинг	
4	Онлайн-шахрайство	

5	Кібер-піратство	
6	Кард-шарінг	
7	Соціальна інженерія	
8	Мальваре	
9	Протиправний контент	
10	Рефайлінг	
11	Кібер-булінг	
12	Прихований майнінг	
13	Спам	
14	Крадіжка особистих даних	

4.ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ, ЩО ПЕРЕДБАЧЕНА НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ

1. Розкрийте сутність інформаційної війни та її внутрішню структуру.
2. Опишіть основні типи інформаційних війн за змістом та з точки зору медійних засобів.
3. Чи ведуться інформаційні війни в демократичних суспільствах? Наведіть приклади.
4. Роль пропаганди в підготовці населення до агресивної війни (на прикладі російської пропагандистської системи).
5. Що таке маніпулятивний вплив медіа і як цей ефект використовується в інформаційних війнах?
6. В чому полягає суть теорій стереотипів Ліпмана й стигматизації Гофмана?
7. Опишіть маніпулятивний потенціал нових медіа та можливості їх використання в сучасних інформаційних війнах.
8. Розкрийте сутність та опишіть основні види пропаганди.
9. Інформаційне протиборство у соціальних мережах на прикладі російсько-української війни.
10. Проаналізуйте принципи пропаганди, на яких наголошував Й. Геббельс.
11. Яким чином старі медіа використовувалися під час великих війн ХХ ст.?
12. Феномен сучасної російської пропаганди: цілі, масштаби, методи.
13. В чому полягають особливості свідомості так званої «цифрової людини»?
14. Теорія симулякрів Ж. Бодріяра та використання в інформаційних війнах пост правди.

15. Конспірологічні теорії та хаотизація свідомості як метод ведення інформаційної війни.
16. Структура гібридної війни як війни четвертого покоління та роль інформаційних інтервенцій.
17. Методи ведення інформаційної війни під час російсько-української гібридної війни (на досвіді інформаційно-психологічних операцій).
18. Сутність та цілі консцієнтальних інформаційних війн.
19. Теорія «м'якої сили» Джозефа Ная та її використання на практиці.
20. Руйнування радянської інформаційно-соціальної системи в період гласності та різновекторних інформаційних впливів.
21. Концепт «русского мира» як знаряддя консцієнтальної війни.
22. «Постправа» в епоху постмодерну та її використання в інформаційних інтернет-війнах.
23. Технологія Big Data та її використання у політичних й гібридних війнах.
24. Платний тролінг в соціальних мережах, на сайтах: цілі й методи. Феномен ольгінських тролей.
25. Інтернет-технології втручання у електоральний процес та внутрішньополітичні процеси.
26. Контрпропаганда: завдання й методи.
27. Практика факт-чекінгу як інструмент протидії інформаційно-психологічним операціям в гібридній війні.
28. Критичне мислення й інформаційна гігієна як засоби протистояння інформаційним інтервенціям на особистому рівні.

5. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ (ЗАЛІК У ВИГЛЯДІ ТЕСТУ)

1. Сутність інформаційної війни та її внутрішня структура.
2. Типи й види інформаційних війн в історичній ретроспективі.
3. Роль і місце медіа в інформаційних війнах.
4. Маніпулятивний вплив медіа та його використання в інформаційних війнах.
5. Теорій стереотипів Ліпмана й стигматизації Гофмана та їх використання в інформаційних інтервенціях.
6. Маніпулятивний потенціал нових медіа та можливості їх використання в сучасних інформаційних війнах.

7. Сутність та основні види пропаганди.
8. Принципи ідеологічної й політичної пропаганди, за Й. Геббельсом.
9. Методи й інструменти пропаганди з досвіду світових війн ХХ ст.
10. Феномен сучасної російської пропаганди: цілі, масштаби, методи.
11. Особливості свідомості так званої «цифрової людини».
12. Теорія симулякрів Ж. Бодріяра та використання симулякрів в інформаційних війнах епохи пост правди.
13. Конспірологічні теорії та хаотизація свідомості як метод ведення інформаційної війни.
14. Структура гібридної війни, як війни четвертого покоління, й завдання інформаційних інтервенцій.
15. Методи ведення інформаційної війни з досвіду російсько-української гібридної війни.
16. Інформаційно-психологічні операції в умовах бойових дій.
17. Сутність та цілі консцієнтальних інформаційних війн.
18. Теорія «м'якої сили» Джозефа Ная та її використання на практиці.
19. Руйнування радянської інформаційно-соціальної системи в період гласності та різновекторних інформаційних впливів.
20. Концепт «русского мира» як знаряддя консцієнтальної війни.
21. Технологія Big Date та її використання у політичних й гібридних війнах.
22. Платний тролінг в соціальних мережах, на сайтах: цілі й методи. Феномен «ольгінських тролей».
23. Інтернет-технології втручання у електоральний процес та внутрішньополітичні процеси.
24. Контрпропаганда: завдання й методи.
25. Державний рівень протидії інформаційно-психологічним операціям ворога.
26. Практика факт-чекінгу як інструмент протидії інформаційно-психологічним операціям в гібридній війні.
27. Критичне мислення й інформаційна гігієна як засоби протистояння інформаційним інтервенціям на особистому рівні.

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання відповідей на теоретичні питання та виконання практичних завдань на семінарських заняттях, виконання практичних завдань в межах самостійної роботи студентів.

Схема нарахування балів на денному відділенні

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання		
5	5	5	5	5	5	5	5	20	-	40	100

Схема нарахування балів на заочному відділенні

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								Залік	Сума
T1 T2	T3 T4	T5 T6	T7 T8	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання				
5	5	5	5	40	-	40	100		

Критерії оцінювання поточного контролю

Високий рівень 5 балів	Робота студента характеризується повним, глибоким та змістовним знанням теоретичного та практичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та
----------------------------------	---

	поняттями дисципліни, що вивчається, його роботи характеризуються творчим креативним підходом.
Середній рівень 3-4 бали	Робота студента характеризується повним і змістовним знанням теоретичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями. Але він допускає у роботі деякі несуттєві неточності, його робота не характеризується творчим креативним підходом.
Низький рівень 1-2 бали	Робота студента характеризується слабким і невпевненим знанням як теоретичного, так практичного матеріалу. Він допускає багато помилок у відповідях на конкретні питання.
Незадовільний рівень 0 балів	У студента дуже слабкий рівень знань теоретичного матеріалу; він не може застосовувати його на практиці; допускає змістовні помилки у виконанні завдань та у відповідях на питання.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Високий рівень Відповідь повна, змістовна, з однією або двома незначними помилками	Зараховано	17 – 20 балів
Середній рівень Відповідь повна, кількість незначних помилок 3-4 або одна суттєва помилка.		14– 16 балів
Низький рівень Відповідь не досить повна, з декількома суттєвими помилками		10 – 13 балів
Незадовільний рівень Відповідь не повна, містить багато суттєвих змістовних та фактажних помилок	Не зараховано	1 – 8 бали
Незадовільний рівень Відповідь відсутня та (або) не відповідає суті запитання.		0 балів

Критерії оцінювання залікового тесту

Високий рівень 34 - 40 балів	Виконане студентом залікове завдання характеризується вчасним виконанням, кількість правильних відповідей від 34 до 40.
Середній рівень 27 - 33 бали	Виконане студентом залікове завдання характеризується своєчасним виконанням, кількість правильних відповідей від 27 до 33. Або, якщо часові рамки виконання тесту були порушені, то від кількості набраних балів знімається 7 балів.
Низький рівень 19 - 26 бали	Виконане студентом залікове завдання характеризується своєчасним виконанням, кількість правильних відповідей від 19 до 26.
Незадовільний рівень 0-18 балів	Виконане студентом залікове завдання має кількість правильних відповідей від 0 до 18. Або відповіді на тест відсутні.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання (курсова робота)	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70 – 89	добре	
50 – 69	задовільно	
1– 49	незадовільно	не зараховано